

TOPONÍMIA RURAL DE L'ALCÚDIA (CLASSIFICACIÓ SEMÀNTICA)

Mª Dolors MILLO i ANTICH

INTRODUCCIÓ

L'Alcúdia, situada en la Ribera Alta del Xúquer, limita al Nord amb els termes de Carlet i Benimodo, al Sud i a l'Est amb el de Guadassuar, i a l'Oest limita amb el terme de Tous.

És important remarcar que quasi totes les famílies de l'Alcúdia tenen terra, i, almenys a temps parcial, la treballen. Si el poble compta amb més de 10.000 habitants, només una quinta part de la població activa es dedica únicament i exclusivament a l'activitat agrícola. Així predomina entre els agricultors una condició mixta d'explotador-assalariat.

És, doncs, la funció agrària, bàsica en aquesta vila de l'Alcúdia, i és la *toponímia rural* (part de la lingüística que estudia els noms de lloc pertanyents al camp) la que tractarem de conèixer i analitzar.

El terme, que compta amb 23'73 Km², es divideix en dos sectors separats pel terme de Guadassuar:

— L'un, l'antic terme de l'Alcúdia, té una extensió de 22'11 quilòmetres quadrats i s'estén a banda i banda del riu Magre fins arribar als primers contraforts de la serra de Tous.

— L'altre, més menut, amb 1'65 Km², correspon a l'antic terme de Montortal, extenent-se a la dreta del barranc de Montortal.

La toponímia rural de l'Alcúdia, com la de totes les zones rurals, es veu clarament marcada per les particularitats del terme. Observem tres branques d'influència molt marcades en els topònims del terme analitzat:

A) Històrica: És la història la que designa part de la toponímia del terme. Per exemple, ens recorda on estava situat el castell del Montagut, senyors de l'Alcúdia (partida *El Castellet*), o en quin lloc del terme es trobaven les terres pertanyents a l'església (partida *La Rectoria*).

B) Econòmica: Gran importància té i ha tingut l'activitat agrícola en el terme de l'Alcúdia, i això es reflecteix clarament en la toponímia rural (partides *L'Arboleda, Els Olivarons, La Morera, etc.*).

D'uns anys ençà, el poble s'ha desenvolupat molt més en el sector industrial i, segurament, eixe fenomen també constarà al llarg dels anys en la seua toponímia.

C) Característiques del terreny: Són d'una influència fonamental les característiques del relleu per a designar els topònims, (partides *El Barranquet, La Muntanya, La Foia, El Tossalet, etc.*).

Depenent d'aquests tres factors que delimiten les arrels de la toponímia del terme de l'Alcúdia, també trobem els topònims de les vies de comunicació, la xarxa de recs i les masies o cases rurals, els quals generalment corresponen a la partida on estan ubicats (partida *Casa el Pi, Sèquia de la Creu, etc.*).

Tenint en compte els factors que influeixen la toponímia del terme, pensem que aquesta té una evolució natural, per això constantment aniran creant-se nous topònims entre els parlants, els quals adoptaran per a denominar sectors del terme de l'Alcúdia.

I. PARTIDES

El mot partida procedeix etimològicament del llatí **partita**, que és el participi de passat de **partire**, "partir". El seu significat en aquest treball serà el de la porció de terreny, cadascuna de les parts del terme rural de l'Alcúdia.

Per estudiar els topònims (noms de lloc) de les partides classifiquem aquestes segons el significat de cada nom. És a dir, fem una classificació semàntica de les partides del terme rural de l'Alcúdia.

El corpus complet és el següent:

ALBUFERETA	CASUPET, EL
ALTERÓ	CLOT DELS PASTORETS
ARBOREDA	COMES, LES
ARGILAGAR	COTO NOU
BARRANQUET	CREU, LA
BARRAQUETA, LA	ESTEPAR, L'
BATALLAR, EL	ÉVOLS, ELS
BRAÇAL NOU	FLORENTINA
BUITRERA, LA	FOIA, LA
CAMÍ ALBERIC	HERETATS, ELS
CARRASCA, LA	HORTETA, L'
CARRASQUERAL, EL	MINAT, EL
CARRIONA, LA	MOLINET, EL
CASA EL PI	MORERA, LA
CASETA, LA	MOTOR DE VAPOR DE XINXILLA
CASTELLET, EL	MUNTANYA, LA

OLIVARONS
PARIDERA, LA
PERERA, LA
PI, EL
PLANGAMELL
PLANGAMELLET, EL
RACÓ FONTANA
RACÓ DE QUESA
RACÓ DE M. ESTEVE

RECTORIA
RELAMA
RIU RAU
SISCARS, ELS
TORRETA, LA
TOSSALET
VEDAT, EL
VOLTA, LA

VEGETACIÓ

Aquesta agrupació correspon a la que designa arbres, plantes o el conjunt d'aquests. Hi ha dotze partides amb aquest mateix significat relatiu o pertanyent a les plantes.

L'Arboleda (superfície: 413 fanecades).

— Transcripció: [arbo'reda]

La partida Arboleda es troba ubicada en la part central del Nord del terme de l'Alcúdia. Limita al Nord amb el terme de Benimodo, al Sud amb el camí la Muntanya, a l'est amb el camí Alberic i a l'Oest amb el camí Xàtiva.

Segons l'explicació de Carme Barceló trobem que: "El relleu format pel corrent d'un riu ha donat topònims com Alzira</aljazira/, nom que a més de significar 'illa', designa en Al-Andalus els terrenys d'al-luvió susceptibles de ser anegats. El mateix sentit, però quan els terrenys formen una raconada va tenir Algoleja</al-walja/; terme que ha donat pas al valencià 'algoleja' i que es troba a la toponímia de vegades molt desfigurat com 'arboleda' i 'arboleja'".

Si observem el plànol del terme ens n'adonarem de seguida que aquesta partida aconsegueix tots els requisits per a ser una algoleja, puix s'hi troba ubicada entre dos barrancs: el de Matamoros i el de les Piquetes, i queda arraconada pel meandre que descriu el primer.

Argilagar (superfície: 213 fanecades).

— Transcripció: [ardzila'gar]

Partida situada geogràficament al Nord-Est de l'antic terme de Montortal. Limita al Nord amb el Barranc Argilagar i a l'Est amb el terme de Guadassuar. Per l'Est limita amb la partida Morera i pel Sud amb la partida La Carrasca.

Aquest topònim dóna nom a la partida que, en el seu temps, estaria poblada d'argelages.

Pràcticament tots els barrancs del terme estan poblats d'argelages, ja que aquesta partida, per la proximitat que mostra amb el barranc que té el mateix topònim (argelagar), també hauria de tindre'n.

La partida que porta aquest topònim es caracteritza per tindre una terra molt fangosa i humida (pensem que està fitada pel Barranquet Salat) que

abans s'inclouïa dins de la Marjal, és a dir, terreny destinat al conreu de l'arròs.

Hi ha la possibilitat que, juntament a les partides més pròximes, aquesta partida equivalga a la del segle XVI amb el topònim Les Marjaletes; si així fóra, el canvi de nom tindria l'origen en el canvi de conreu, puix com ja hem dit la denominació "terra de marjal" va unida al cultiu de l'arròs.

Tanmateix, s'ha perdut ja la consciència del nom 'argila' primordialment a causa de la forta castellanització soferta al segle XX. El mot 'argila', molt desusat, es substitueix pel castellà 'arcilla' o el valencià 'fang'.

Davant un cas d'aquestes característiques, on el nom que designa una zona ha perdut el sentit, s'activa, de vegades, un mecanisme intern consistent a crear una explicació que ho justifique.

La justificació ací seria considerar argelagar la zona on hi ha molta argelaga, explicació impossible tenint en compte que l'esmentada brossa és típica de terrenys molt secs.

Els Siscars (superfície: 925 fanecades).

—Transcripció: [sis'kars]

Al terme de l'Alcúdia aquesta partida es troba a l'Est. S'estén a banda i banda del camí Siscars, que creua el terme de dalt a baix. Limita a l'Est amb el Riu Magre, al Nord amb el terme de Carlet, al Sud amb el terme de Guadassuar i a l'Est amb la partida Casupet.

També s'escriu Ciscars. Aquest topònim deriva etimològicament de 'sisca' que, amb el sufix *-ar*, indica l'existència d'un lloc on abunda una planta.

La citada planta (sisca) és gramínia de l'espècie *Imperata cylindrica*, de rizoma serpentejant, fulles estretes i panícula espiciforme cilíndrica; es fa per llocs aigualosos.

Els Évols (superfície: 927 fanecades).

—Transcripció: ['ebols]

Geogràficament, aquesta partida es troba ubicada a l'Oest del nucli urbà. Limita al Nord amb la urbanització Ismael Tomàs, al Sud amb la partida La Rectoria i a l'Est amb el camí de Carlet a Algemesí.

Topònim que dona nom a la partida situada a la vora del riu Magre (afluent del Xúquer que passa per l'Alcúdia). Hi és a prop del nucli urbà de l'Alcúdia.

S'han trobat en aquesta partida deixalles dels segles IV al I abans de Crist, allí existia un poblat ibèric amb la seua necròpoli.

La partida aquesta pren el topònim per l'abundància de la planta que du el seu nom. Évols és una planta caprifoliàcia de l'espècie *Sambucus ebulus*, que té el tronc de 0,80 a 1,50 m d'altària, acanalat, ramós, les fulles pinnades de set a nou segments ovals, allançats i serrats, flors blanques en cima trifida i plana, fruit en forma de baia negra. Aquest mot s'usa generalment en plural.

L'Horteta (superfície: 739 fanecades).

—Transcripció: [or'teta]

La ubicació d'aquesta partida és al centre de l'antic terme de Montortal. Limita al Nord amb la partida Carrasca, al Sud amb la partida Albufereta i el terme de Massalavés. A l'Est amb la FEVE i a l'Oest amb la partida El Pi.

Topònim que mostra un intensiu diminutiu d'horta. En la toponímia, horta esdevé el nom de diferents extensions de terra baixa, plana i fèrtil.

Seria la reserva dels senyorets de Montortal. Observem el diminutiu *-et* afegit a la majoria dels topònims que envolten aquesta aldea.

En un principi aquesta partida estava orientada al conreu intensiu, enfrontada amb els heretats.

El Carrasqueral (superfície: 175 fanecades).

—Transcripció: [karaske'ral]

Situada geogràficament aquesta partida en la part més alta de l'Est del terme, limita al Nord amb el terme de Carlet, al Sud amb el camí Albalat, a l'Oest amb la carretera N-340 i a l'Est amb el terme de Guadassuar.

La carrasca és un arbre de la família de les cupulíferes: *Quercus ilex*. Topònim que dona nom al lloc poblat de carrasques.

Les carrasques que es formaven en aquesta partida eren d'una altària de dos a quinze metres. És un arbre molt espès de rama; té les fulles oblongues, senceres o dentades amb espines, d'un verd fosc per damunt i blanques-tormentoses per davall. El seu fruit (aglà) és de forma oblonga acabat amb una punteta, i per l'altre extrem té ficat dins una cúpula semiesfèrica gristormentosa.

L'explicació de l'aparició d'aquest topònim pot ser la gran abundància de carrasques existents en la zona.

La Carrasca (superfície: 35 fanecades).

—Transcripció: [ka'raska]

La seua ubicació geogràfica limita al Nord amb la partida La Morera, al Sud amb L'Horteta, a l'Est amb la partida Argelagar i a l'Oest amb la FEVE.

Aquest topònim designa la partida on hi havia una gran carrasca: arbre de la família de les cupulíferes: *Quercus ilex*.

L'Estepar (superfície: 864 fanecades).

—Transcripció: [este'par]

Aquesta partida es troba ubicada a banda i banda del Barranc de l'Estepar. Situada al Nord del terme, observem que al Sud hi és Heretats, Riurau a l'Oest i Batallar a l'Est.

És l'estepar el camp on creixen moltes estepes, i l'estepa és la planta de diferents espècies de la família de les cistàcies i del gènere *Cistus*.

Segons les males llengües aquest topònim designa la partida L'Estepar ja que és molt abundant la llavor de l'estepa per aquest paratge i literalment un estepar és un lloc amb abundància d'eixa brossa.

És *Hypericum balearicum* una planta herbàcia vivaç prou comú per aquesta zona.

El Pi (superfície: 320 fanecades).

—Transcripció: ['pi]

Situada al Nord del terme, aquesta partida limita al Nord amb la partida Riu Rau, a l'Est amb la partida Estepar i a l'Oest amb el camí Riu Rau.

Topònim que designa l'arbre de diferents espècies del gènere *Pinus*, de la família de les abietàcies, de tronc alt i dret, fulles aciculars i fruit cònic i llenyós (pinya) compost de nombroses bràctees que en certes espècies contenen llavors comestibles.

La saviesa popular conta que en aquesta partida hi havia un pi d'enormes dimensions que cridava l'atenció a tothom que passara per aquesta contrada, i per això la partida ha pres aquest topònim.

La Morera (superfície: 128 fanecades).

—Transcripció: [mo'ra]

Geogràficament, aquesta partida es troba ubicada entre la partida La Carrasca (Sud), la partida Argelagar (Est), el barranc Argelagar (Nord) i la FEVE (Oest).

Aquest topònim representa gràficament a l'Alcúdia la Morera blanca o de seda o de cucs: és un arbre de família de les moràcies, espècie *Morus alba*, de fulles amples i llises, ovalades i un poc acorades en la base, i fruit blanc o rosat de gust dolcenc: les seues fulles serveixen d'aliment als cucs de seda.

El conreu de la morera a l'Alcúdia va tindre una gran importància durant els segles XVI i XVII, base de l'economia agrària. No podia deixar d'existir un topònim que ho constatarà.

Cal dir per una banda que la paraula 'morera', almenys per estes terres, s'aplica més a la fulla que a l'arbre en si (arribant a dir-se morerera l'arbre), d'altra banda el conreu de la morera fou digne de ser tingut en compte durant els segles XVI-XVII (podria haver estat una zona especialitzada en ell). Açò ho explica Vicent Vallés i Borràs en *El Conreu de la Morera i l'Artesania de la seda en la Ribera del Xúquer als segles XVI i XVII*.

Olivarons (superfície: 2038 fanecades).

—Transcripció: [oliba'rons]

La partida Olivarons està situada al centre del terme de l'Alcúdia, a banda i banda del camí Olivarons. Limita al Nord amb La Florentina (partida) i el camí de la Muntanya. Al Sud limita amb el camí de la Casa el Pi, a l'Oest amb el camí Alberic i a l'Est amb La Buitrera (partida).

Si un olivaró és una olivera tendra, el topònim *Olivarons* denominarà el conjunt d'oliveres tendres que hi hauria en aquest terreny determinat. El mot *olivarons* és un substantiu amb un intensiu diminutiu d'olivera.

Aquest arbre és de la família de les oleàcies, de l'espècie *Olea europaea*, de fulles oblongo-lanceolades, enteres, coriàcies, verdes per damunt i blanquinoses per sota. Té flors blanques en petits raïms axil·lars drets, i fruit rodonenc de pinyol dur.

El topònim que dona nom a aquesta partida ens recorda que bona part del terme de l'Alcúdia es dedicava al conreu de secà, ja que aquesta partida així ho seria. Ara, gràcies a les sènies, sèquies, canals, etc., la major part d'aquesta partida ha passat a conrear agricultura de regadiu.

El topònim esdevé així perquè aquesta partida abans era una zona orientada exclusivament al conreu de l'olivera, tot i que encara existeixen oliveres a les revoltes dels seus caminals i entrants dels camps.

El sufix augmentatiu */-aro/* devia connotar la idoneïtat del sòl per a tal arbre, i devien nàixer oliveres de bona qualitat.

La Perera (superfície: 292 fanecades).

—Transcripció: [pe'ɾera]

La situació geogràfica d'aquesta partida és a l'extrem Est del terme. Limita al Nord amb el camí Albalat, a l'Est amb el terme de Guadassuar i a l'Oest amb la carretera N-340.

És aquest un arbre de la família de les rosàcies, espècie *Pirus communis*, de fulles ovals i asserrades, flors en corimbe, de color rosat, i fruit rodonenc, sovint més ample de baix que de dalt, de color variable entre verd i groc.

A causa de a una gran i cridanera perera que hi havia en aquest indret, s'ha mantingut el topònim que la denominava per a tota la partida.

CONSTRUCCIONS FETES PELS HOMES

Els topònims d'aquest apartat fan referència a la formació d'alguna cosa ajuntat les seues parts constituents segons una ordenació. La majoria d'aquests topònims es refereixen a habitatges rurals, però no tots.

Casa El Pi (superfície: 520 fanecades).

—Transcripció: [ka'zal'pi]

La ubicació d'aquesta partida limita amb el camí Casa Serra (Nord), terme de Guadassuar (Sud), partida Relama (Oest) i per l'Est limita amb la partida Tossalet i el camí Terra-Blanca.

Aquest topònim dona el nom a una partida que envolta la casa de camp que du el mateix nom.

La Barraqueta (superfície: 47 fanecades).

—Transcripció: [bara'keta]

Geogràficament la partida La Barraqueta limita al Nord amb el Barranc Salat, al Sud amb el poble de Montortal i el terme de Massalavés.

El significat o sentit que tenien les construccions rústiques que donen nom a esta partida era per a aixopugar-s'hi transitòriament persones o animals.

Massalavés, a l'Est amb el poble de Montortal i a l'Oest amb el terme de Massalavés.

És un topònim que mostra un intensiu diminutiu del vocable barraca. Observant el mapa apreciem com les partides situades en Montortal tenen sufix diminutiu quasi totes. Açò no es deu tant a la petitesa d'allò que anomenen com a la petitesa de les partides.

El Molinet (superfície: 100 fanecades).

—Transcripció: [moli'net]

Aquesta partida està situada entre el terme de Carlet (Nord), el Riu Magre (Est), la partida Xinxilla (Sud) i la carretera de Carlet (Oest).

Topònim que amb el sufix *-net* (diminutiu), és molt representatiu de la toponímia catalana.

A la partida del Molinet existia una màquina de moldre, especialment de moldre gra, i, per extensió, altres matèries.

A.P.P.V. Protoc.959. Any 1610 davant Juan Lorenzo Roures not.

“Dos molins fora de la dita vila,
lo hu dit lo molí de dalt lo qual
mol de la aygua de Guadassuar i al-
tre dit lo molí de baix, lo qual mol
de la aygua de la séquia real.”

El terme del molí de dalt és el que es conserva com a partida, l'altre segons la referència vindria a trobar-se dintre la partida Les Comes, partida que ja existia per eixa data.

Al segle XVIII apareix el topònim Molinet del Batlle i no Molí ni Molí de Dalt, permetent-se suposar que ambdues són la mateixa partida.

Finalment apuntar que el molí era construcció molt prodigada per aquesta zona; tan sols aquest va donar lloc a una partida amb trets de perdurabilitat. Així, doncs, cal suposar que el seu manteniment es deu a un motiu ultra el de ser una construcció: el de pertànyer a la reserva senyorial.

Riu Rau (superfície: 193 fanecades).

—Transcripció: ['riu'rau]

La partida Riu Rau està ubicada al Nord del terme de l'Alcúdia. Limita pel Nord amb Benimodo, pel Sud amb la partida El Pi, i per l'Oest amb el camí Riu Rau.

El topònim d'aquesta partida dóna nom a un edifici de planta baixa, cobert de teulada a una o dos vessants, amb arcs a un costat que permeten ampleament

la ventilació, i està destinat a soplujar-hi els canyissos de la pansa posada a assecar, sia en la nit, sia de dia quan es posa a ploure.

Originalment es deia Riu Rau de Don Patricio, ric propietari de l'Alcúdia. Posteriorment, una volta mort l'home, s'acurtaria el topònim.

La Caseta (superfície: 334 fanecades).

—Transcripció: [ka'seta]

Situada al límit Nord del terme de l'Alcúdia. Al Sud hi és la partida Xinxilla, al Nord el terme de Carlet, a l'Oest la partida Molinet i a l'est el Riu Magre.

Aquest és un topònim que dona nom a la partida on hi existia una casa petita.

Aquest topònim presenta un diminutiu afectiu: *cas-et-a*.

El Casupet (superfície: 2622 fanecades).

—Transcripció: [kasu'pet]

Partida ubicada entre el terme de Carlet (Nord), el Riu Magre (Oest), la partida Siscars (Sud) i el camí Albalat (Est).

Topònim que mostra amb el sufix *-upet* un intensiu diminutiu. Cal observar la funció expressiva del sufix diminutiu: *cas-up-et*. Hi ha dos sufixos diminutius amb matisos diferents. El primer *-up/* de sentit negatiu, a part de la petitesa, afegeix un caràcter pejoratiu. Casup és un casa xicoteta i també descomposada, fosca, feta malbé. Tanmateix, per l'afegiment del segon sufix *-et/*, tot eixe sentit pejoratiu s'anul·la produint-se aleshores una "re-matisació" prenent el sentit positiu que consistirà en donar-li a la paraula un caire de "simpatia".

El Castellet (superfície: 172 fanecades).

—Transcripció: [kaste'let]

La partida El Castellet es troba geogràficament entre les partides de Batallar i Heretats per l'Oest, entre la línia del ferrocarril i el casc urbà de l'Alcúdia per l'Est i entre Batallar (partida) pel Nord i Heretats (partida) pel Sud.

El topònim castellet presenta un sufix diminutiu (*-et*) que descriu les xicotetes dimensions de l'edifici fortificat o castell. És aquest un topònim que té molta càrrega històrica. Dona nom a una partida on va existir un castell petit propietat dels Montagut.

La partida del Castellet està situada molt pròxima a la població. El seu centre va estar ocupat pel castell que en el segle XVII encara es mantenia en peu. Aquesta fortificació aparegué en altres documents amb el nom de "La Pobra".

El Minat (superfície: 254 fanecades).

—Transcripció: [min'at]

El Minat és una partida situada al centre del terme de l'Alcúdia, limitant pel Nord amb el camí de la Muntanya, pel Sud amb el camí de la Casa el Pi, per l'Oest amb el camí Alberic i per l'Est amb la partida Buitrera.